



FRAMING: KOMUNIKAZIO- TEORIETATIK EUSKARAREN BEHARRIZANETARA

Iñaki Martinez de Luna

EHUko irakaslea

Helbide elektronikoa: i.martinezdeluna@euskaltel.net

ATARIKOAK

XX. mendeko 60ko hamarkadatik XXI. mendeko 10eko hamarkadara doan denbora tartean hainbat gauza aldatu da euskararen unibertsoari dagokionez. Horren lekuko izan da *Bat Soziolinguistika aldizkaria*, azken 20 urteotan. Ibilbide horretan badaude argi-ilunak, baina gure balorazioan baikortasun zuhurra ezkortasunari nagusitzen zaio. Dena den, hemen ez ditugu banan-banan zerrendatuko ibilbide horren ale guztiak. Lerro hauetan, gure ustez euskarak egun duen auzirik larrienari erreparatuko diogu: nolakoa da euskal gizartea euskarari dagokionez eta, halaber, euskararen unibertsoak nola joka lezakeen iritzi publiko horren aurrean. Izan ere, gure ustez, euskararen etorkizunerako berebiziko bidegurutzeara binomio horretan datza: euskara *versus* iritzi publikoa.

Horregatik, lehendabizi azalduko dugu euskararen *errealitatearen hautematea eta irudikapena gidatu dituzten egitura kognitiboak* nolakoak izan diren azken mende erdian, eta nolakoak diren gaur egun. Horretarako, komunikazio politikoaren eta komunikabideen eragin kognitiboaren teorietatik edango dugu. Hurbilpen teoriko horiek lagunduko digute sistematikoki ezagutzen euskararen diskurtsoen eraketan zer-nolako osagai

edo efektu, harreman, eragile eta eragin dauden. Azkenik, azalpen teori-koekin tartekatuta, kontzeptualizazio eta eskema horiek baliatuko ditugu, hurrengo xedera heltzeko: *iritzi publikoak duen euskararen hautematea eta irudikapena aldarazteko eta aldekoagoa bihurtzeko zabaltzen diren bide batzuk proposatzea.*

1. GARAI GOGOANGARRIA

XX. mendeko 60ko hamarkadan, erregimen politikoa aldatu beharra euskal gizartearen gehiengo zabal baten aldarrikapena bihurtu zen. Dinamika horretan murgilduta, ordura arte debekatua edo gaizki ikusia izan zen guztia, begikotasunez begiratzen hasi zen. Abertzaletasunak gidatutako euskal nortasunaren berpizkundea abian zen, euskararen aldeko mugimendua barne, eta abertzaletasunaz kanpoko sektore asko ere joera nagusi horretara bildu ziren. Ikastolen mugimendua berreskuratu eta berreraikitzen hasi zen urte haietan, euskal iritzi publikoa euskara *deskubritzen* hasi zen. Gurean *beste hizkuntza bat* egon bazegoela hasi zen *ohartzten*, diktadura frankistak ezarritako debekuari muzin eginez.

Pixkanaka, euskara modan jarri eta erdaldun askorentzat hizkuntza hori erakargarri bihurtu zen. Jende andana hasi zen euskara ikasten. Euskal kanta berria ere bidea egiten hasi zen eta jendaurreko erakusleiei ezin hobea eskaini zion euskarari. Euskara batuak lehen urratsak eman zituen eta, aldeko zaletasunak eta kontrako jarrerak agerraraziz, euskararen *corpusa* hizpide —eta auzi— bihurtu zen. *Corpusa* ez ezik, gure hizkuntzaren *statusaren* gaineko kezka ere gizartean hedatu zen. Gizartea zein euskaltzale gehienak —ez guztiak— erabateko ezjakintasun soziolinguistikoan murgilduta zeuden. Horrexegatik, hizkuntza-ezagutza eta hizkuntza-erabilera ez ziren analitikoki behar bezain ongi bereizten eta euskara-ikaste hutsak hizkuntza hori biziberritzeko nahikoa izango zela uste zabaldua zen. Aldeko iritzi publikoaren haizeak bultzatuta, ezjakintasun egoera hura lur emankorra zen itxaropen itsua lora zedin.

1982ko Euskadiko Autonomia Erkidegoko (EAEko) datuak eskuan hartuta (Gizarte-Azterketarako Lantaldea, 1983: 189) ikusten da, garai hartako euskararen *errealitatearen hautematea eta irudikapena gidatzen zituzten egitura kognitiboak* edo *framing-a*¹ oso aldekoak zituela hizkuntza horrek:

	ESALDIEKIN AKORDIOA		
	Euskaldun zaharrak (%)	Euskaldun berriak (%)	Erdaldunak (%)
Ez du ezerk ez inork eragotziko euskararen superbizitza (sic.) (biziraupena)	90	89	76
Euskara jakiteagatik ez baduzu gehiago kobratuko, ez du merezi ikasteak	1	9	18
Euskararen superbizitzea edo iraupena lau txoribururi bakarrik axola zaio	8	4	3

Iturria: Gizarte-Azterketarako Lantaldea, 1983: 183, 186 orr.

Euskararen biziraupena ziurtatuta omen zegoen eta denon ardua behar zuen —ez lau txoribururena—, eta euskara ikasteak merezi zuen onura ekonomikorik ez bazekarren ere. Iritzi horiek sostengatzen zituzten jendearen proportzioak oso altuak ziren, baita erdaldunen artean ere.

Baina 1982ko EAeko datuetan oinarrituta ere, *framing* orokor horren azpian bazeuden euskararen inguruko beste pertzepzio eta interpretazio mota batzuk, erdaldunen artean batez ere. Horien arabera, ez dirudi EAeko gizartearen zati batek euskararen alde egiten zuenik, inolako baldintzarik gabe:

Hemendik bertatik hasten da nabaritzen, gutxiengo batena izanda ere, biztanleria erdaldunaren baitan abarotzen den eta euskararentzat argiro diglosia marginaleko egoera defendatzen duen iritzi-bloke bat. Euskaldunen arteko %5 edo 10eko batek bakarrik ikusten baldin badu gehiegizkoa eta alferrikakoa euskara gaztelaniarekin parekatzea eskola-mailan, portzentaia hori %30etik gora igotzen da erdaldunen artean. (...) Eta desakordio hori ez da puntu honetan baino txikiagoa euskarak erakundeen eremu ofizialean izan behar duen presentziari buruzkoa, hau da, funtzionalgo publikoaren baitan izan behar duen presentziari buruzko puntuan. (Gizarte-Azterketarako Lantaldea, 1983: 189)

	ERDALDUNAK	
	Akordioa (%)	Desakordioa (%)
Komunitate Autonomoan lanegiten duten funtzionari guztiak, orobat Madrilen menpean daudenak ere, euskara ikastera obligatuak egon behar lukete	50	50
Jadanik euskal funtzionari diren guztiak euskara ikastera obligatuak egon behar lukete	49	51

Iturria: Gizarte-Azterketarako Lantaldea, 1983: 189

Azken datu horiek ez dira kontrajartzen lerro batzuk lehenago eman ditugunekin: lehenengoek, garai haietan zegoen euskararen aldeko *framinga* islatzen digute. Azken datuek, aldiz, *framing* orokortu haren azpian ezkutuan bizi zen euskararen inguruko beste hautemate eta irudikapen motaren berri dakarkigute.

Hortaz, garai gogoangarri hartan, euskara ate handitik sartua zen *agenda publikoan* (McCombs eta Shaw-k 1972. urtean finkatu zuten kontzeptua erabiliz) eta, nola ez, garaiko *komunikabideen agendan* ere... *agenda* horien guztien azpitik lo-planta egiten zuen beste errealitate bat egon bazegoen arren.

2. ARGILUNEN GARAIA

Euskara hizpide zen kalean zein komunikabideetan eta *agenda politiko*a ere ez zen dinamika berri horretatik at gelditu. Trantsizio politikoak Autonomien Estatua ekarri zuen eta azken horrek eskuduntzak, hizkuntzari zegozkienak barne.

Baina, moda guztiekin gertatu ohi den bezala, bolada hura ere agortu zen eta XX. mendeko 80-90eko hamarkadetatik aurrera euskarekiko

lilura lurruntzen hasi zen, abertzaleetasunaz kanpoko sektoreetan batez ere. Hori ez ezik, hizkuntza horren aldeko jarrera eta atxikimendua zalantzan jartzen hasi ziren. Euskara ikasteko ahaleginetan murgilduta ibili ziren asko, frustrazioan erori ziren. Horren arrazoietakoa bat —nagusia, agian— hauxe izan zitekeen: bigarren hizkuntza gisa ikasita, euskaraz lortutako gaitasunak erabilerarako premia edota aukera egokiekin bat egin ez izana. Euskararen defentsan ordura arte gotorleku izan ziren giro politiko abertzaleak autonomiaren hautuak banatu zituen, baita euskalgintzari zein hizkuntza-politikari dagokionez ere, biak ala biak banaketa eta liskar politikoen arrazoietakoa bat bihurtu baitziren. Hala ere, estrategia zatitu baten bitartez bazen ere, euskara suspertzearen ardura alderdi politiko abertzaleen agendetan baino ez zen modu sinesgarrian gorde.

Hori baliatuta, euskararen inguruko hizkuntza-politikari kutsu politizatua, ideologikoa eta erabilera partidista atxiki zizkieten indar politiko estatalistek. Alegia, errealitatearen hautemate eta irudikatzea gidatzen eta bideratzen zituen egitura kognitibo berria garatu zuten nortasun espainiarduneko giro sozialek eta noranzko bereko alderdiek. Edo, bestela esanda, euskararen gaineko *framing* berria eraiki eta hedatu zuten. Ongi jabetu behar da *framing* berri hori sortzeak duen garrantzitasun, izan ere, Canel eta Sanders-ek (2005) azaldu duten bezala, hizkera politikoa-ren bitartez egiten den gertaeren edo egoeraren interpretazioa (*framinga*) errealitatea sortzeko hiru moduetan erabil daiteke: iraganaren zein etorkizunaren ulermena eraikitzeko, agenda finkatzeko eta jendea jarduerara bultzatzeko.

Hortaz, urteak joan urteak etorri, euskaren alde EAEn hartutako hainbat neurri, *framing* berri horren arabera hasi ziren ulertzen eta interpretatzen —kritika zorrotzez josia— gizarteko sektore batzuetan; hala nola herri-administrazioko langileei hizkuntza-eskakizunak ezartzea. Horren ondorioz, gaur egungo agenda publikoan dauden euskararen gaineko iritziak mota askotakoak dira eta kontrajarriak. Hona hemen horren isla diren bi ikerlan: *IV. Inkesta Soziolinguistikoa* eta *Erdaldunen euskararekiko aurreiritziak eta jarrerak*, hain zuzen:

- Euskal Herriko biztanleriatik 16 urte edo gehiagoko guztiak kontuan hartuta, zera dio *IV. Inkesta Soziolinguistikoa* (Hizkuntza Politikarako Sailordetza, 2008: 221):

EAEn 16 urte edo gehiagoko hiru lagunetik bi (%64,7) euskararen erabilera sustatzearen alde daude, Iparraldean %41,2 eta Nafarroan herena pasatxo (%37,7). Bada, halaber, biztanle-multzo esanguratsua ez dagoena ez alde ez aurka (%41,1 Iparraldean, %28,1 Nafarroan eta %24 EAEn). Azkenik, euskara sustatzearen aurka daudenak %11,2 dira EAEn, %17,6 Iparraldean eta herena (%34,2) Nafarroan.

- *Erdaldunen euskararekiko aurreiritziak eta jarrerak* izeneko ikerlanak EAEko biztanle erdaldunen arteko jarretan sakontzen du. Lan

Lerro hauetan, gure ustez euskarak egun duen auzirik larrienari erreparatuko diogu: nolakoa da euskal gizartea euskarari dagokionez eta, halaber, euskararen unibertsoak nola joka lezakeen iritzi publiko horren aurrean. Izan ere, gure ustez, euskararen etorkizunerako berebiziko bidegurutzetako binomio horretan datza: euskara versus iritzi publikoa.

Hizkuntza-ezagutza eta hizkuntza-erabilera ez ziren analitikoki behar bezain ongi bereizten eta euskara-ikaste hutsak hizkuntza hori biziberritzeko nahikoa izango zela uste zabaldua zen. Aldeko iritzi publikoaren haizeak bultzatuta, ezjakintasun egoera hura lur emankorra zen itxaropen itsua lora zedin.

horrek ematen digu gizarte sektore erdaldun horretan dauden euskararen aldeko neurriekiko adostasunaren, indiferentziaren eta aurkakotasunaren berri zehatza (Amorrortu, Ortega, Idiazabal eta Barreña, 2009: 300-302):

– Gehienak prest agertu dira beren seme-alabek euskara ikas dezaten ahalgintzeko... ” “...%69,4k arazotzat hartuko luke euskara desagertzea.”

– Eta administrazio publikoak euskararen alde egiten dituen hainbat ekimenarekin adostasuna erakutsi dute, baina “printzipio orokorren baitan soilik...”. Adibidez: “Ezin da euskara galtzen utzi.”, “Ados nago euskara bultzatzearekin.”, “Euskara errespetatu behar da.”

• Hor amaitzen da aldekotasuna, izan ere EAEko erdaldunen lautik hiruk (%75) bat egiten dute hainbat kritiketan:

– “Euskara azkarregi berreskuratu nahi izan da.”

– “Oposizioak egiteko euskara jakin behar dela eskatzea onartezina da, diskriminatzailea baita.”

– “Ez litzateke euskararen erabilera Euskadiko biztanleria guztiarengana zabaltzen ahalegindu behar.”

– Halaber, ondoko ideiarekin auka daude: “Ezinbestekoa da jendaurrean lan egiten duten funtzionarioek euskaraz hitz egin dezaten eskatzea.”

Euskararen aldekotasuna, beraz, azalekoa eta konpromisorik gabea da, erdaldun askorengan. Horregatik, ikerlan horren egileek egiten duten balantzean zera diote:

Adostasun-maila bat lortzeko saiakerak ez du fruitu askorik eman, euskararen aldeko printzipio orokorren adierazpen bat edo oso orokorrean egin diren balorazio positiboak izan ezik. (Amorrortu, Ortega, Idiazabal eta Barreña, 2009: 302)

Pentsatzekoa da euskaldunen artean nagusia den *framinga* erdaldunengan ohikoa dena baina baikorragoa eta euskararen aldekoagoa izango dela; baita erdaldunen artean badaude euskaltzale sutsuak ere. Baina, egia da, halaber, euskaldunak gutxiengo direla eta, hortaz, erdaldunek partekatzen duten hizkuntza-politikaren gertaeren edo egoeraren interpretazioa dela gizartean pisu handien izan dezakeena.

3. ATAKA GAIZTOTIK IRTEN NAHIRIK

Hortaz, esan daiteke, gaur egun, bi *framing* ezberdinak eta kontrajarriak aurki ditzakegula gure artean, guk *Framing Aldarrikatzaile* eta *Framing Herabe* batailatuko ditugunak:

• *Framing Aldarrikatzailea*: XX. mendeko 60-70ko hamarkadetan zabaldu zena, zeinak euskal kulturaren eta euskalgintzaren sektore gehienetan zein abertzaletasunaren gotorlekuetan iraun duen, egokitzapen batzuekin bada ere. Euskarak, hizkuntza gutxitua den alde-

tik, interbentzio eraginkorraren eta aldeko neurri berezien premia du —diskriminazio positiboa, alegia— eta halakorik ezean desagertze-ko zorian jarraituko du.

- *Frame Herabea*: Garai haietako erdaldunen inguruan sortua dena eta nortasun espainiarduneko gizarte-sektoreen eta alderdi estatalisten eskutik gizartera hedatua. *Framing* horretan euskarak bizirau-narazteko interbentzioa eta neurriak hartzea beharrezkoak direla onartuta ere, edozein diskriminazio mota arbuigarritzat jotzen da. Horren ondorioz, neurri horiek zalantza jarri eta, erdaldunen hizkuntza-eskubideen bermea zalantzan egonez gero, batzuk ez dira onartzen.

Bistan da bi *framing* kontrajarri horiek, biak ala biak, gizarte berean eta aldi berean egotea ez dela baldintzarik egokiena hizkuntza-politika eraginkor bat aurrera eraman ahal izateko, ezin baita eragileen arteko eztabaidaren gainean, ezta jendearen zalantzen edo ukazioaren gainean ere, ezer iraunkorrik eta sendorik eraiki. Izan ere, edozein hizkuntzak duen bermerik handiena txertatuta dagoen komunitatearen babes eta atxikimendua da, eta euskarak euskal gizarte osoaren laguntza behar du, ez soilik sektore euskaldunena.

Hortaz, hizkuntza-politikak aurrera egingo badu eta euskara biziberrituko bada, euskal gizartearen gehiengo zabalak dituen hautemateak eta ulertzeko moduek, biek ala biek, bat egin beharko lukete hizkuntza horren berreskurapenerako abian jarri behar diren neurriekin. Hala ere, arestian azaldu den bezala, egungo datuek ez dute adostasun girorik adierazten.

Zer egin ataka gaizto horretatik ateratzeko? Aukera pare bat ikusten dugu tentsioan dauden bi elementuen arteko disonantzia gutxitzeko; alegia, interbentzio eraginkorra eta horren gaineko hautematea eta interpretazioa elkarri hurbiltzeko. Aukera bat eta errazena, interbentzio mota aldatzea da, hizkuntza-politika *Framing Herabearen* nahira egokituz; alegia, kritikatuak diren interbentzio-neurriak kamustea edo murriztea. Beste aukera, aldiz, interbentzio eraginkorrari heldu eta hori kritikatzeko duen *Framing Herabea* iraularaztea.

Bigarren aukera horren alde egin behar delakoan, zalantzak batzuk sortzen zaizkigu. Nola ekin *Framing Herabearen* aldatetari? Nola eragin euskararen hautematea eta irudikapena gizarteak berak alda ditzan? Ezer baino lehen, erabiltzen ari garen kontzeptu teoriko horien (*framing, agenda setting...*) mamiaz jabetu beharra dugu; izan ere, halako araketa eta hausnarketa sistematiko baten eskutik baino ez zaigu posible izango kontzeptu horien hezur-muinetik eratortzen diren ondorio praktikakoak baliatzea. Hurrengo lerroetan asmo horrekin jardungo dugu; hau da, saiatuko gara kontzeptu horien oinarritzko ezagutza aurkezten eta balizko erabilera iradokitzen.

Garai gogoangarri hartan, euskara ate handitik sartua zen agenda publikoan eta, nola ez, garaiko komunikabideen agendan ere... agenda horien guztien azpitik lo-planta egiten zuen beste errealitate bat egon bazegoen arren.

Arestian aipatutako hainbat lanketa teorikoen irakaspenak baliatu ditugu eskema hori osatzeko, eta ikasitakoak *Framing Aldarrikatzaile* eta *Framing Herabe* bezala izendatu ditugun efektuak aztertzeke balio behar-ko liguke.

Eskemaren abiapuntua *komunikabideen agenda* da. Hortik igortzen den albiste-jarioarekin hasten da eskemaren nondik norakoak:

1. fluxua: *komunikabideen agenda* horren arabera, albiste jakin batzuk hautatu eta azpimarratuko dira gainontzeko albisteen aurretik, modu errepikakorrean eta aurkezpen mota deigarria edo nabarmengarria baliatuta. Albiste horietatik eratorriko dira aztergai ditugun efektuak: *framinga*, *agenda settinga* eta *priminga*, hain zuzen.

2. fluxua: gailentzen diren albiste horiek audientzien oroimenean eta gogoan iltzatzen eta zizelkatzen joango dira, eta jende askorentzat garrantzitsuak eta erraz oroitzeko modukoak izatera iritsiko dira (*agenda setting*). Badugu, beraz, agenda eta iritzi publikoaren osagaietako bat, zehaztasun handiagoaz ezagutu dezagun merezi duena.

Agenda Setting kontzeptuaren ardatza bi elementuren artean dagoen harremana da. Bata, komunikabideek gaiei eskainitako arreta da: kokapen eta estaldura-maila erlatiboa, adibidez; bestea, audientziek (entzuleek, ikusleek...) gai horiei beraiei ematen dieten garrantzia. Korrelazio estua dago komunikabideek gaiei emandako arretaren eta audientziek esleitutako garrantziren artean. (Scheufele eta Tewskbury, 2007: 11)

Izan ere, *agenda setting* kontzeptua eskuragarritasunean oinarritzen da: gogoan gordetako gai bat eskuratu ahal izateko dagoen gaitasun maila, gai horri ematen zaion garrantziaren arabera; azken buruan, gai bat kontuan izatean ala ez izatean datza kontzeptu hori; baldintzatzen du zer gai pentsatu edo kontuan hartuko den. (Vicente Mariño eta López Rabadán, 2009: 21) Hortaz, agenda ezartzea edo *agenda setting* aipatzen dugunean, gai alternatibo jakin batzuei lehentasuna ematea nahi dugu esan, alegia ordura arte iritzi publikoaren arreta erakarri ez duten gai batzuk azpimarratzea eta nabarmentzea.

Badago euskara egungo agendan? Hori litzateke beste ezer baino lehen aztertu beharko genukeena: euskarak zer leku duen egungo agendan; komunikabideek zein aipamen maila ematen dioten: lehentasunezkoa, bigarren mailakoa, bazterrekoa ala hutsaren hurrengoa. Dena den, komunikabideez pluralean hitz egitea ezer gutxi esatea da, komunikabideak asko eta oso ezberdinak direlako. Horregatik, egunkariz egunkari, irrati, irratiz irrati, telebistaz telebista, blogez blog, sare sozialez sare sozial... , aztertu beharko litzateke euskarak agendan duen lekua. Badago zer eginik, beraz!

Euskararen etorkizunerako desegokia litzateke komunikabideetan, oro har, edo horietako batzuetan inoiz ez agertzea. Hori gertatuz gero, komunikabide horien audientziatarako euskara *ez zen existituko*, ez, behi-

Pentsatzekoa da euskaldunen artean nagusia den framinga erdaldunengan ohikoa dena baina baikorragoa eta euskararen aldekoagoa izango dela; baina erdaldunen artean badaude euskaltzale sutsuak ere. Baina, egia da, halaber, euskaldunak gutxiengoa direla eta, hortaz, erdaldunek partekatzen duten hizkuntza-politikaren gertaeren edo egoeraren interpretazioa dela gizartean pisu handien izan dezakeena.

**Aukera pare bat ikusten
dugu tentsioan dauden bi
elementuen arteko
disonantzia gutxitzeko;
alegia, interbentzio
eraginkorra eta horren
gaineko hautematea eta
interpretazioa elkarri
hurbiltzeko. Aukera bat
eta errazena, interbentzio
mota aldatzea da,
hizkuntza-politika
Framing Herabearen
nahira egokituz; alegia,
kritikatuak diren
interbentzio-neurriak
kamustea edo murriztea.
Beste aukera, aldiz,
interbentzio eraginkorrari
heldu eta hori kritikatzeko
duen Framing Herabea
iraularaztea.**

nik behin, audientzien bizitzaren osagai garrantzitsu gisa. Hori da une honetan euskararen komunitateak izan lezakeen egoerarik gorienetakoa: agenda publikotik desagertua izatea eta, beraz, iritzi publiko nagusitik. Izan ere, kasu horretan aldarrikapenak eta eskaerak alferrik galduko lirarteke; gizarte babes zabalik gabe, noren izenean jardungo luke euskalgintzak? Noren laguntzarekin...? Ez dezagun ahaztu komunitatea dela hizkuntza ororen gorputza eta arima, bere etorkizunean eragiteko giltza duten biztanleria osoa barne hartuta, denek eragin baitezakete modu batean edo bestean. Adibidez: euskaldunek eragiten dute batez ere euskara erabiliz, eta, horrezaz gain, euskaldunek zein erdaldunek erabilera nahikorako gizarte baldintza egokiak bermatuz.

3. fluxua: komunikabideen punta-puntako albiste horien bitartez zenbait erreferente gako ezartzen zaizkio audientziari eta horrek, gertaerak edota eragileak baloratzerakoan eta iritzi bat osatzerakoan, erreferente horiek erabiliko ditu (*priming*), makulu gisa. Horra hor agenda eta iritzi publikoaren beste osagaietako bat.

Priming efektuaren atzean dagoen premisa hauxe da: pertsonen edo gertaera jakin gainean jendeak garatzen dituen balorazioak eta iritziak ez dira eraikitzen informazio osoaren gainean, baizik eta eskura duen informazio murrizta baliatuta (Balaban, 2008: 10). *Priming*ak egoera jakinetan gertatzen dira; alegia, albisteen edukietan aldaketa bat gertatzen denean eta, horren ondorioz, audientzia horiek beste gai edo erreferente gako batzuen premia dutenean ebaluazioetan erabiltzeko (Scheufele eta Tewksbury, 2007: 11).

Bestalde, *agenda settinga* bezala, *priminga* ere informazioaren eskuragarritasunaz eta gogoan gordetako informazioa prozesatzeko moduz arduratzen da. Ez da harriztekoa, beraz, *priming* kontzeptua *agenda settingaren* luzapen gisa sarri ulertu izana. Hala ere, bien arteko loturak bai, baina ezberdintasunak ere bai: komunikabideek gai batzuk jendearen adimenean eta kezketan nabarmenarazten dutenean *agenda settingaz* ari gara; aldiz, komunikabideek igorritako informazio horren bitartez ere, jendeak gaiak edo eragileak ebaluatzen ditutenean zeri erreparatu behar zaion aipatzean, *primingaz* ari gara. (Scheufele eta Tewksbury, 2007: 11)

Hortaz, komunikabideek euskarari buruz informaziorik ematen duten ala ez, eta, baiezkotan, nola tratatzen duten, *agenda setting* gisa hartuko litzateke. *Priming*ak, aldiz, erakutsiko liguke albiste horietan euskara zeri lotuta agertzen den; adibidez: politikari, abertzaleetan, giro jakin batzuei, inposizioari, diskriminazioari, iraganari, tradizioari, ikasketei, ikasteko zailtasunari..., edo, euskal izaerari, balio linguistikoari, hemengo hiritar guztion ondareari, jai giroko ekimenei, berreskuratze ahaleginei... Azken buruan, *primingaren* bitartez aztertuko genuke pertsona batek *euskara* edo *euskera* entzuten duenean, zer datorkio bat-batean burura, zer-nolako irudi, sentsazio, sentimendu, ideia eta abar.

Hitz, kontzeptu edo ideia horien arabera baloratuko dira, neurri handian, euskararen inguruko ekimenak eta eragileak, hizkuntza hori biziberritzeko hartzen diren neurriak barne. *Priming* efektua ongi ezagutzea, beraz, bada garrantzitsua euskarak gizartean lortzen duen atxikimendua edo gaitzespena zertan oinarritzen den zehatz-mehatz ezagutzeko. Hori jakinez gero, eta interbentzio estrategiak beharrezkotzat joko balira, askoz errazagoa litzateke interbentziorik eraginkorrak diseinatzea.

4. fluxua: komunikabideek, igortzen duten informazioa eta horri eransten dizkieten gertakizunen gaineko interpretaziorako eskemak dira fluxu hau (*framing*), eskema horiek iritziek eta balorazioek osatuta daudela kontuan izan da. Hauxe da agenda eta iritzi publikoaren dugun azken —baina, ez garrantzi gutxiko— osagaia.

Framing kontzeptuaren esanahia horrela azaldu dugu arestian: “*errealitatearen hautematea eta irudikapena gidatzen dituzten egitura kognitiboak*” (Scheufele eta Tewskbury-ren eskutik, 2007: 11) (ikus ere: Vicente Mariño eta López Rabadán, 2009: 18).

Bi oinarri ditu hurbilpen horrek; bata psikologikoa eta bestea soziologikoa. Hona hemen lehena: gai bat albistegietan aurkeztua eta azaldua den moduak eragin dezake jasotzaileek gai hori ulertuko duten eran (Scheufele eta Tewskbury, 2007: 9). Gure interesaren erdigunean kokatzen den gaiari dagokionez, beraz, nola aurkezten dute komunikabideek euskara edo euskararen gaineko informazioa?

Hori zehatz-mehatz ezagutzeak esango liguke zeintzuk diren jendearen euskararen hautemate-modua eta irudikapena gidatzen dituzten egitura kognitiboak. Izan ere, *framing*aren bigarren oinarriak —soziologikoak— dioskun bezala: gizabanakoak ezin du mundua bere osotasunean ulertu, ezta etengabe borrokatu bere bizipenak interpretatzeko eta bizi duen munduari zentzua emateko; horregatik, informazio konplexua eta ugaria sailkatzeko eta ulergarri egiteko ahaleginetan pertsonak eskema sinpleak (*primary frameworks*) erabiltzen ditu.

Hortaz, bi premisa horietatik (psikologikotik eta soziologikotik) abiatuz, *framinga* oso lanabes edo bitartekari baliotsua da kazetarientzat zein audientzientzat. Izan ere, gai korapilatsuek audientzietan iristeko dituzten mugak eta zailtasunak ugariak izanagatik, *framingari* esker sinplifika eta gaindi daitezke. Jendeak ere, bere aldetik, ezinbestekoa du *framinga* baliatzea gai konplexuak antzemateko eta ulertzeko, aldeztu aurretiko eskema murriztuak (*framingak* ematen dizkionak) zeregin horretan baliatzen baititu. (Scheufele eta Tewskbury, 2007: 11-12)

Gainera, gauzak, berriz ere, ez dira horren errazak, komunikabideak asko direlako eta ematen duten informazio beraren edukiak ezberdinak direlako, zein bere gustuko ideologiarantz eta balioetarantz lerratuz. Izan ere, lanabes hori baliotsua bezain manipulazionala izan daiteke, eraikitako *framing*aren atzean dauden balioak eta interesak direla-eta, audien-

Badago euskara egungo agendan? Hori litzateke beste ezer baino lehen aztertu beharko genukeena: euskarak zer leku duen egungo agendan; komunikabideek zein aipamen maila ematen dioten: lehentasunezkoa, bigarren mailakoa, bazterrekoa ala hutsaren hurrengoa. Dena den, komunikabideez pluralean hitz egitea ezer gutxi esatea da, komunikabideak asko eta oso ezberdinak direlako.

**Komunikabideek
euskarari buruz
informaziorik ematen
duten ala ez, eta,
baiezkotan, nola
tratatzen duten, agenda
setting gisa hartuko
litzateke. Primingak,
aldiz, erakutsiko liguke
albiste horietan euskara
zeri lotuta agertzen den;
adibidez: politikari,
abertzaletasunari, giro
jakin batzuei,
inposizioari,
diskriminazioari,
iraganari, tradizioari,
ikasketei, ikasteko
zailtasunari..., edo,
euskal izaerari, balio
linguistikoari, hemengo
hiritar guztion ondareari,
jai giroko ekimenei,
berreskuratze ahaleginei...**

tziarengana ideologia hutsa helarazteko erabiltzen bada. Hortaz, komunikabide batzuek eta besteek euskarari buruz zabaltzen dituzten bertsioak eta esanahi ezberdin guztiak aintzat hartu beharko dira. Lan nekeza, baina ezinbestekoa igorritako informazioaren atzean zer-nolako *framing*ak dauden eta horiek bultzatzen dituzten interesak ezagutu ahal izateko.

Horregatik, euskararen gainean dauden *framing*ak zorroztasunez eta sendotasunez aztertu ahal izateko, teoriarantz jo beharko dugu, beste behin, urrats berri honetan Vicente Mariño eta López Rabadán-ek bereizten duten *framing*aren inguruko ikerlerro motak erabiliz. Gure ustez, egile horien sailkapena (Vicente Mariño eta López Rabadán, 2009: 23-24) lagungarri gerta dakiguke euskararen inguruko hautemateen eta irudikapenen —*framing*aren— xehetasunak hobeto ezagutzeko eta ulertzeko. Horregatik, *framing*aren inguruko ikerlerro nagusiak aurkeztuko ditugu hurrengo lerroetan.

Newsframe analysis bezala ezagutzen da lehenbiziko ikerlerroa. Hurbilpen horrek kazetaritzaren diskurtsoa hartzen du analisiaren ardatz, era horretan komunikabideen *framing*a zedarritu ahal izateko; baita diskurtso horrek duen informazio-prozesua ere (ekoizpena, prozesamendua eta eragina). Izan ere, *framing* prozesua estrategikoa den aldetik, bere funtzionamenduan badute zerikusia komunikabideen barruko eta kanpoko faktoreek. Horrela eginez, jorratzen diren gaien eta ezaugarrien zerrendatze hutsa gainditzen da, eta errealitatea ulertzeko edo ulertarazteko erai-ki den informazio-eremuko egitura orokorra zedarritu eta horren arau orokorrak azalduko lirateke.

Gure interesgunera ekarrita, *newsframe analysis*aren abiapuntua hauxe litzateke: aztertzea hemengo komunikabideek euskararen inguruan hedatzen dituzten albisteak eta iritziak; baita horien atzean dagoen informazio-prozesuak ere. Adibidez, zeintzuk eta nolakoak diren euskarari buruzko informazio prozesua baldintzatzen edota ezartzen duten komunikabideen barneko zein kanpoko eragileak; eragile horiek zergatik sartzen —edo isiltzen— dituzte agendara euskarari buruzko albisteak; nola eta zergatik moldatzen dituzten albiste horien osaketa, ekoizpena eta prozesamendua. Horrela, era sistematikoan ezagutuko genituzke zer-nolako interes ideologikok, politikok, ekonomikok markatzen eta gidatzen duten euskararen *framing*a (edo, hobeto, *framing* ezberdinak). Horrela eginda, euskara hauteman eta interpretatzeko dagoen egitura orokorraren ezagutza sakona eta zorrotza oinarri, balizko interbentzio batek emaitza oparagoak ekar litzake.

*Framing*aren beste ikerlerro bat psikologikoa da eta gizakiak jasotzen duen informazioaren prozesamendua (*frame processing*) aztertzea du jomuga. Alegia, oinarri psikologiko batetik abiatuta, zenbait elementuren arteko harremanak aztertzen dira: gizabanakoak gaiak duen aurretiko ezagutza, *framing* mota ezberdinak eta testuinguruko beste faktoreak.

Hortaz, komunikabideen *framing*a bera era ezberdinean ulertua izan daiteke, gizabanako bakoitzeko izaeraren arabera. Interesagarria euska-

raren *framingan* sakontzeko, izan ere, hizkuntza, osagai askoko eta konplexutasun handiko egikaria da eta, besteak beste, dimentsio subjektiboa ere tartean du: gizabanakoen bizipenak, sentimenduak eta abar. Adibidez, euskarari lotutako bizipen gogoangarriak izan dituen gizabanako batek eta, aldiz, eskarmentu etsigarriak izan dituen beste batek baliteke era ezberdinean hartzea eta barneratzea —edo errefusatzeko— *framingen* eskutik jasotzen dituzten hautemateko eta irudikatzen dituzten egiturak; muturreko adibideak jarritz, bere egin ditzake edo, ordea, arerioaren mezua arbuia garritzat jo ditzake.

Ahaztu gabe, noski, hori guztia testuinguru jakin batean gertatzen dela, eta egoera bakoitzeko baldintzak ezberdinak direla. Adibidez, euskararen lege-araudiak eta nortasun sentimenduak oso ezberdinak dira Iparraldean, Nafarroan eta EAEn, eta testuinguru horien arteko aldeak informazioaren prozesamendu ezberdin eragin lezake eremu bakoitzeko pertsonengan.

Framingaren azken ikerlerroak aztertzen ditu *framingek* gizabanakoen zein gizartean dituzten eraginak. Hori, abiapuntu egokia izan daiteke —jarraitzen ari garen egileen aburuz— errealitatearen eraikuntza sozialeko beste eragin konplexuago batzuetan murgiltzeko; hala nola iritzi publikoan, erabakiak hartzeko prozesuetan, ekintza kolektiboan eta sozializazio politikoan. (Vicente Mariño eta López Rabadán, 2009: 24) Gure kasura ekarrita, euskararen *framingek* audientziengan duten eragina ezagutzea ahalbidetuko luke ikerlerro horrek; baita, ur sakonagoetan murgilduz gero, jendeak dituen euskaragatik mobilizatzen —alde zein kontra— jarrera aktiboen gakoak ezagutzea ere. Horrek, interbentzio eraginkor batentzako bideak irekiko lizkiguke.

Aipatutako lau fluxu horiek ez ezik, beste informazio eta eragin jario edo fluxu batzuk ere egon badaude (irudian marra etenez jasota), hiru agenda moten artean eta elkarri eraginez: komunikabideen agenda, agenda (eta iritzi) publikoa eta agenda politikoak, hain zuzen. Adibidez, komunikabideen agendak agenda publikoan eta agenda politikoan eragiten du (Cohen, 1963), eta jakina da alderantzizko eragina ere gertatzen dela intentsitate arinagoan. Beste horren beste esan daiteke agenda publikoa eta agenda politikoaren artean dagoen bi norabideko eraginaz. Dena den, lerro hauen xedetik kanpo gelditzen dira harreman horiek.

5. AZKEN IRADOKIZUNAK

Argi dago zeregin konplexua dela euskararen errealitatearen hautematea eta irudikapena gidatzen dituzten egitura kognitiboak, horien osagaiak zein egiturak eta eraginak komunikazio teorien bitartez ezagutzea, eta, hortaz, lan horri ezin zaio modu sinplean ekin. Nahaste-borraste itxura duen eremu horretan ipar gabi bat izateko, arestian azaldu ditugun *agenda setting*, *priming* eta *framing* kontzeptuek asko lagun diezagukete.

Euskarari lotutako bizipen gogoangarriak izan dituen gizabanako batek eta, aldiz, eskarmentu etsigarriak izan dituen beste batek baliteke era ezberdinean hartzea eta barneratzea edo errefusatzeko framingen eskutik jasotzen dituzten hautemateko eta irudikatzen dituzten egiturak; muturreko adibideak jarritz, bere egin ditzake edo, ordea, arerioaren mezua arbuia garritzat jo ditzake.

Hemen proposatu den lanketa zientifikoaren eta, hortaz, sistematiko eta zorrotzaren bitartez badago aukera ezin hobea euskarari buruz komunikabideek duten eragin kognitiboaren gorabeherak ezagutzeko. Ezagutza mota horrek, intuizio hutsak baino emaitza sendoagoak, fidagarriagoak eta, horrexegatik, erabilgarriagoak lortzera eramango gaituelakoan.

Dena den, baten batek pentsa lezake intuizioak gidatuta ere erraza dela jakitea bertako komunikabideek zer-nolako diskurtsoak dituzten gure hizkuntzaz, eta nahikoa dela adi egotea beren ohiko jardunari jarraituz. Hori ere errealitatea ezagutzeko modu bat da, baina ez zorrotzeta. Aldiz, hemen proposatu den lanketa zientifikoaren —eta, hortaz, sistematiko eta zorrotzaren— bitartez badago aukera ezin hobea euskarari buruz komunikabideek duten eragin kognitiboaren gorabeherak ezagutzeko. Ezagutza mota horrek, intuizio hutsak baino emaitza sendoagoak, fidagarriagoak eta, horrexegatik, erabilgarriagoak lortzera eramango gaituelakoan.

Sistematikoki jokatuta baino ez zaigu posible izango euskararen *Framing Aldarrikatzailearen* eta *Framing Herabearen* muinak eta zergatiak sakon aztertzea eta ezagutzea. Ezagutza zorrotz horrek euskararen inguruko diskurtso teoriko berritua osatzeko ahaleginak gidatu beharko lituzke, honako galdera bikoitz honi erantzun egokia eman ahal izateko: “*zergatik eta zertarako bultzatu euskara?*” Eman beharreko erantzunak euskal gizartearen gehiengoa bere baitara biltzeko modukoa izan behako luke. Eginkizun horretan, *Framing Aldarrikatzailearen* ezaugarri baliotsuak kontuan hartu eta alderdi desegokiak baztertuko beharko lirateke; halaber, *Framing Herabearen* indarguneak nola desaktibatu eta planteamendu horretatik etor litezkeen mehatxuak nola saihestu pentsatu beharko lirateke.

Aurreko horiek guztiak aintzat hartuz, euskararen inguruko mezua berritua osatu beharko litzateke. Ondoren, arestian landu ditugun hiru kontzeptu edo efektuak —*framing*, *agenda setting* eta *priming*— sistematikoki eraikitzea eta garatzea letorke. Hori dena, helburu jakin batekin betiere: gizarteak dituen *euskararen errealitatearen hautematea eta irudikapena* hizkuntza horren alde jartzea eta bere defentsarantz bideratzea.

Laburbilduz, eman beharreko pausoak honako hauek lirateke:

1. Euskararen diskurtso berria komunikabideen agendan indartsu sartzeko eta bizirik iraunaraztea (arestian deskribatu dugun gure eskemako 1. fluxua).
2. Horrela eginda, posible litzateke *agenda setting* berria euskal gizartean ezartzea (2. fluxua), eta euskara desiragarri berriz bihurtzea gizartearentzat.
3. Era berean ere, *priming*a zabaldu ahal izango litzateke; alegia, euskararen eragileak edo protagonistak eta euskararen inguruko ekimenak eta neurriak ebaluatu ahal izateko beharrezkoak diren egoera berriari lotutako sententzio, irudi, sentipen eta ideia gakoak gizarteratzea (3. fluxua).
4. Aurreko elementuen eskutik, *euskararen errealitatearen bestelako hautemate eta irudikapenak* bermatuko lituzkeen *Framing Berria* euskal iritzi publikoan sustraituko litzateke (4. fluxua).

Horrela baino ez da posible izango euskarak iritzi publikoa bere alde jarri eta jarrera hori etenik gabe elika dezan. Eta hori ezinbesteko eginki-

zuna du euskarak; ezinbesteko eginkizuna dugu guk geuk. Gogora dezagun, bestela, Asociación de Comunicación Políticak (ACOP) Bilbon, 2010ean, antolatutako komunikazio politikoari buruzko nazioarteko jardunaldietan Robert M. Entman-ek zioen: “komunikabideen framinga menderatzeko lehian dabilzanen abildadean datza, neurri handian, jokoan dagoena.” (Entman, 2010). Gure gaira ekarrita, jokoan dagoen euskararen etorkizuna, *Framing Berria* ezartzeko abildadean datza, neurri handian.■

ERREFERENTZIAK

- Amorrortu, E., Ortega, A. Idiazabal, I. eta Barreña, A. (2009). *Erdaldunen euskararekiko aurreiritziak eta jarrerak*. Vitoria-Gasteiz. Eusko Jaurlaritza/Gobierno Vasco.
- Balaban, D. C. (2008). The Framing or the Interpretation Frames Theory. *Journal of Media Research*, 2/2008 (9-13).
- Canel, M. J., eta Sanders, K. (2005). *Political communication in times of crisis: framing a response to the March 11 Madrid Bombings*. ICAREN kongresuan aurkeztutako komunikazioa, 2005/05/26-30, New York.
- Cohen, B. C. (1963). *The press and foreign policy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Entman, R. M. (2010). Framing Politics in the Media: Academic Thinking. *2010 ACOP Conference*. Bilbo.
- Gizarte-Azterketarako Lantaldea (1983). *Euskararen Borroka*. Vitoria-Gasteiz. Eusko Jaurlaritza.
- Hizkuntza Politikarako Sailordetza (2008). *IV. Inkesta Soziolinguistikoa*. Vitoria-Gasteiz. Eusko Jaurlaritza/Gobierno Vasco.
- McCombs, M. y Shaw, D. (1972). Agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly* 36, (176-184).
- Scheufele, D. A. eta Tewksbury, D. (2007). Framing, Agenda Setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models. In Tewksbury eta Scheufele, [arg.], *Journal of Communication*, 57 (1), (9-20).
- Tewksbury, D. eta Scheufele, D. A., (arg.) (2007) “Special Issue on Framing, Agenda Setting, & Priming: Agendas for Theory and Research”. *Journal of Communication*, 57 (1), (9-173).
- Vicente Mariño, M. eta López Rabadán, P. (2009). Resultados actuales de la investigación sobre framing: sólido avance internacional y arranque de la especialidad en España. *Zer* 14-26 (13-34).

OHARRAK

1. "...an examination of whether and how framing, agenda setting, and priming are related and what these relationships tell theorists and researchers about the effects of mass media."

2. Erving Goffman-ek (1974/2006) garatu zuen komunikazio-teoriako terminoa da. Teoriaren gaurkotze saioetan (Bryant eta Miron, 2004: 693), Goffman-en *frameak* horrela ulertzen dira: "*cognitive structures that guide both the perception and the representation of reality*" (in Vicente Mariño eta López Rabadán, 2009: 18). *Framing* kontzeptuaren gaztelarazko itzulpenean *enmarque* erabili ohi da. Euskaraz oraindik esanahi hori finkatu gabea denez, *framing* erabiltzea hobesten dugu hemen. Kontzeptu hori sakon landuko dugu hurrengo orrietan.